

Peter Vos

Getekende boeken

Eddy de Jongh en Jan Piet Filedt Kok
in samenwerking met Saïda Vos

RUBINSTEIN

Inhoud

INLEIDING

De tekenaar als boekenmaker Eddy de Jongh 6

GETEKENDE BOEKEN

- 1 | HET EERSTE BOEK VOS voor Cornelis Vos, 28 november 1952 24
- 2 | HARTENTIEN voor J.J.J. Jongenelen, 11 april 1953 28
- 3 | HOMMAGE À C.J. VOS voor Cornelis Vos, 5 december 1954 30
- 4 | DRIE LIEDJES – OM TE HOREN OP EEN AVOND IN MEI OFZO voor Jes van Vonderen, 16 mei 1956 36
- 5 | LIMMERICKS VAN HENDRIK ANDRIESSEN voor Tine Andriessen-Anschütz, 18 juli 1956 39
- 6 | UBU ROI, 11 januari 1957 42
- 7 | Illustraties in MUZIEK VOOR KIJKDIEREN van Hans Andreus voor Jes van Vonderen, 16 mei 1957 50
- 8 | DRIE LIEDJES VOOR EEN ZOMERAVOND voor Hiek de Lange-Andriessen, 13 juli 1957 53
- 9 | VIJFENTWINTIG LIMMERICKS van en voor Hendrik Andriessen, augustus 1957 56
- 10 | KLEINGEESTIG voor Jes van Vonderen, 5 december 1957 64
- 11 | HET GEHEIM VAN MONSIEUR P. voor Marte Röling, 20 januari 1958 68
- 12 | Illustraties in PALMSTRÖM van Christian Morgenstern voor Jes van Vonderen, 16 mei 1958 71
- 13 | Illustraties in KUNST- EN Vliegwerk van en voor Jan Emmens, 20 september 1958 74
- 14 | Illustraties in AUS MINNESANGS FRÜHLING voor Jes van Vonderen, 5 december 1958 76
- 15 | Illustraties in PASMUNT van en voor Joop Goudsblom, 23 februari 1959 78
- 16 | RETOURNONS A NOS CAMÉLÉONS voor Dick Hillenius, 1959 80
- 17 | ABC VOOR KORS voor Kors Eijkelboom, oktober 1959 83
- 18 | PARADIJSVERHAAL voor Mieke Heybroek, 5 december 1959 90
- 19 | MORT J'APPELLE DE TA RIGUEUR ZEGT MIJNHEER V. / HOMMAGE À CALIGULA voor Florrie Hillenius, juni 1960 92
- 20 | DE WITTE VOGEL, OOK GELUK GENAAMD, WIE WEET OF BOERENBEDROG voor Trudy Terlingen, april 1960 99
- 21 | NSIEKLOPDIE voor Paula Plum, 1960 113
- 22 | Zweeds ABC voor Mieke Heybroek, voorjaar 1962 115
- 23 | ASTROLOGIE VOOR BEGINNERS EN NITWITS voor Fritzi Harmsen van Beek (Ofiti), 1-2 maart 1962 118
- 24 | TRANSPARANT PORTRAIT OF GAMALIËL voor Fritzi Harmsen van Beek (Ofiti), half maart 1962 122
- 25 | DE HONDERD REIGERS voor Fritzi Harmsen van Beek (Ofiti), juni 1962-voorjaar 1963 124
- 26 | GEÏLLUSTREERDE GIDS VAN JAGTLUST EN OMSTREKEN voor Fritzi Harmsen van Beek (Ofiti), juni 1962-zomer 1963 127
- 27 | HET EILAND HOP voor Fritzi Harmsen van Beek (Ofiti), 27 juni 1963 131
- 28 | Dummy met schetsen voor twaalf miniaturen voor Henk de Breuk, juni 1966 136
- 29 | KLEIN PULCINELLENBOEK VOOR ANNEKE voor Anneke Bakkum, zomer 1969 139
- 30 | DE DODOSTAP, zomer 1975 141

- 31 | WIE SCHOOT ROODBAARDJE PIK? / WHO DID KILL COCK ROBIN? voor Sander Vos, 1975-1976 147
- 32 | DEPRESSIE, maart 1976 150
- 33 | VAN DE MUS IN MAART I en II voor Anneke Bakkum, 6 maart en 4 april 1976 152
- 34 | BOEKET GIRAFFEN voor Anneke Bakkum, 6 maart 1977 157
- 35 | LEAR ON OWLS voor Carla Kuit, 13 november 1976 158
- 36 | THE OWL AND THE PUSSY-CAT voor Marina Schapers, 14 januari 1978 161
- 37 | A MAGPIE RHYME voor Sander Vos, 31 januari 1978 164
- 38 | COMBINATIES / 'Het boek met de twee ruggen' voor Marina Schapers, 14 februari 1978 168
- 39 | DE TWAALF PRIJZEN voor Sander Vos, 31 januari 1979 171
- 40 | ARTIS – 100 VOGELTEKENINGEN voor Sander Vos, oktober 1978-maart 1979 180
- 41 | DE VERSCHOPING voor Sander Vos, 31 januari 1980 182
- 42 | PORTRETTE PETER VOS, april-juli 1980 186
- 43 | EEN DUMMY MET 333 VOGELS, augustus 1980-december 1981 194
- 44 | ATLA DER WESTE BESCHAVIN VII voor Sander Vos, 28-31 januari 1981 196
- 45 | ZEVEN HARLEKIJNEN voor Sander Vos, 31 januari 1982 199
- 46 | JUBILEUMSERIE GEVOELEN, januari 1982 202
- 47 | MET AMOR FOSE voor Sander Vos, 31 januari 1984 204
- 48 | VAN JE GEHEUGEN voor Ninon le Grand, 7 december 1984 206
- 49 | VOGELS IN SPANJE voor Sander Vos, juni 1984 209
- 50 | IN EILAT – VACANTIEDAGBOEK voor Sander Vos, 21 mei 1985 217
- 51 | VOGELDAGBOEK voor Saïda Lokhorst, 1992-2002 226
- 52 | WAT JE OOK NIET VAAK ZIET voor Saïda Lokhorst, 1991 228
- 53 | VILLA INZICHT voor Saïda Lokhorst, 2001 231
- 54 | METAMORPHOSEN voor Saïda Lokhorst, maart 2003 235
- 55 | LIBELLUS LEONIS voor Rinus Fernandusse, 2007 237

Noten, literatuur en lijsten 244

Gevonden, verloren en vermist – bibliografie en andere lijstjes van de getekende boeken Jan Piet Filedt Kok 248

Verantwoording en dankwoord 259

Personenregister 261

Bibliografische afkortingen 263

... de merel zingt zo lekker bij zige middags. Boven de ommuurde
Citeerboomgaard zat er een op een draad. Een poot
opgetrokken. Gebaar van "zaterdag met gevoel"...

Montevasso g.v. '83

"Hoor je dat? Een merel is dat" zei ik tegen Sander en hij: Ja Pappa die herken ik altijd aan zijn reuze ↓

Volgens mijn baarchief V. hoor de "subson" →

POETRY INTERANIMAL... Gisteren een optreden van de heer T. Merula voor Renate, ter gelegenheid waarvan.
deze symposium met zelfs van Peter

Nu hoor je ze 's avonds in de stilte van de binnenstruiken;
langzaam, goed articulerend met pauze tussen de
alinea's draagen ze voor uit eigen werk. Laten we
blij zijn, dat ze zo afgeroepen voorkomen. Het
gratis concerten beween ons op "meddenkerd met
gelukkiger licht der dieren" (Dick H.) In het begin van deze
eenu waren het nog schuine besvoegels volgens Jac P. Th.

Witdrade van de R. "Sander was nog klein toen met lang blond haar. De merel was zwart zoals nog steeds.
Een van de vade citaten van Pappae ↓

De winter en mijn liep zijn heen.
Er zit een merel op het dak,
zijn keel beweegt, zijn snavel heft
alsof hij in zich zelve spreekt.

Vasalis.

de ooselaar trad op den deel
gewichtig met zijn stok.
de merel kwam in zwart pluved
de zwaluw kwam in sok.

Jero Prins.

17. VI. '86

1 Brief aan Renate Rubinstein, tekening in pen en penseel, 17 juni 1986.
Rijksmuseum, Amsterdam

De tekenaar als boekenmaker

Eddy de Jongh

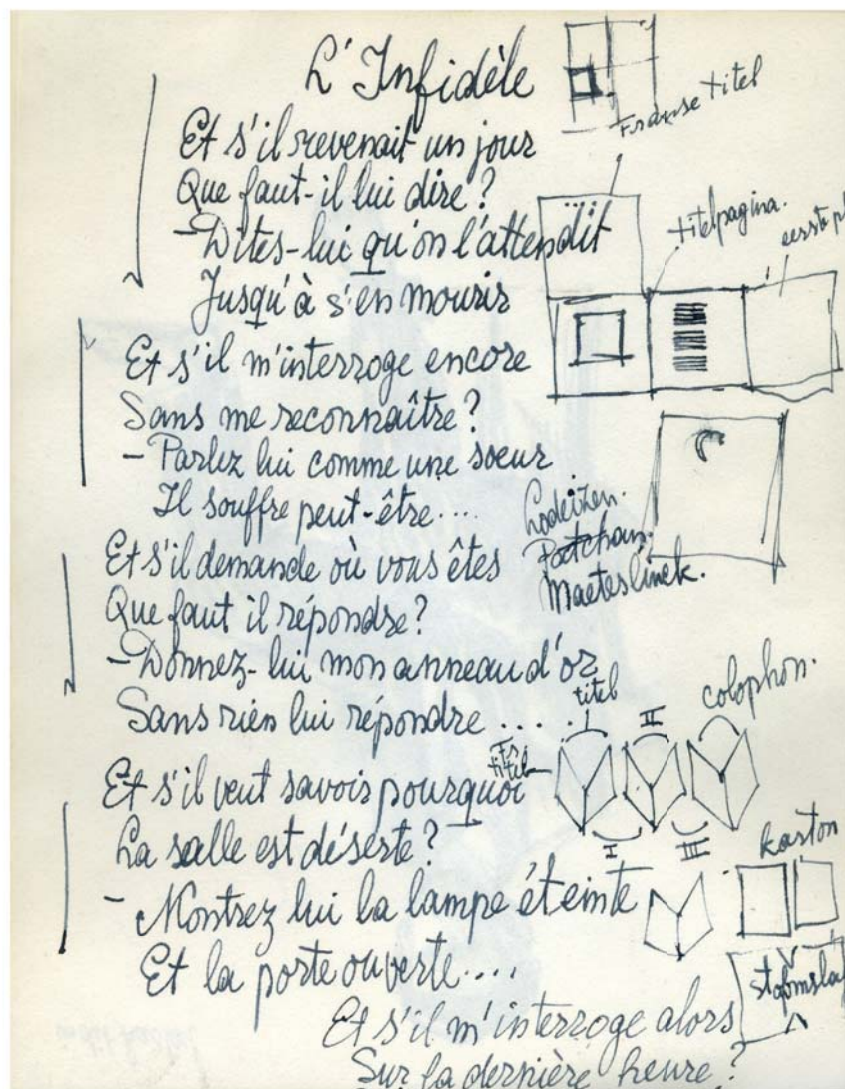
IN DE LITERATUUR en historische anekdotiek figureert een aantal gerenommeerde kunstenaars die terecht of ten onrechte een zekere gierigheid wordt aangewreven. Daartoe behoren ook beroemde Hollanders als Maerten van Heemskerck, Rembrandt en Karel Appel.¹ Over het tegendeel van de ondeugd in kwestie is zelden gerapporteerd maar er is alleszins reden om in dit verband aan de in 2010 overleden Utrechtse tekenaar Peter Vos te denken. Want zeker wanneer het om zijn tekeningen ging, is Vos verre van gierig geweest. Vele van zijn prachtige bladen heeft hij zonder aarzeling weggegeven, bij zijn volle verstand dan wel na enkele alcoholische consumpties. 'Misschien doe ik zulke dingen om mijn schuld tegenover de wereld af te betalen', heeft hij daarover eens opgemerkt.² Een interessante uitlating, ofwel aanlokkelijke kost voor psychologen en analytici. Aan het geven van geschenken, ook wanneer dat gebeurt uit schuldgevoel, is door vertegenwoordigers uit deze disciplines menig diepzinnige verhandeling gewijd.³

Vos wist mensen, doorgaans vrienden, trouwens ook nog op andere manieren te verrassen. Niet alleen met tekeningen, maar ook met schitterend verluchte brieven die evenzeer kunstwerken op zichzelf zijn en waarvan een selectie (uit vele honderden) enkele jaren geleden werd uitgegeven (afb. 1). 'Bij het bladeren door Peter Vos' Getekende brieven werd ik door een onbedaarlijke afgunst overvallen. Wat een mazzel had je als je met die man bevriend was!' schreef Sylvia Witteman in *de Volkskrant*.⁴

De tekenaar grossierde ook nog in een derde soort geschenken, bestaande uit ingenieus gemaakte boeken of boekjes, waarvan de oplage zelden meer dan één exemplaar bedroeg en die uiteraard voorzien waren van illustraties in pen en penseel, in veel gevallen gecombineerd met ondersteunende tekst.⁵ We zouden een dergelijk gewrocht – van een vriend vóór een vriend, een vriendin, echtgenote of kind – een *album amici* kunnen noemen, naar analogie van het beter bekende *album amicorum*, een boek met bijdragen van een verzameling vrienden. Met dien verstande dat bij het *album amicorum* de ontvanger, en in het geval van het *album amici* de schenker de hoofdrol speelt. Onder de door Vos eigenhandig gemaakte boeken bevinden zich enkele die, hoewel cadeau gegeven aan een vriend of vriendin, tevens als handelsuitgave op de markt zijn gebracht.

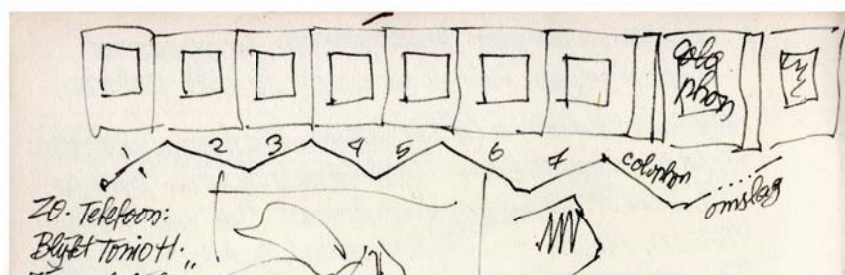
Het eerste album van Vos dateert uit het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw, kort voordat hij zijn opleiding aan de Rijksakademie van beeldende kunst in Amsterdam zou beginnen. Het laatste ontstond een halve eeuw later. In slechts enkele van deze getekende geschenken wordt de ontvanger zoals in een brief persoonlijk aangesproken.

Als fysieke drager voor zijn geïllustreerde albums koos Vos meer dan eens dummy's, boeken met blanco pagina's, door uitgeverij gebruikt om een indruk te krijgen hoe hun producten er uiteindelijk uit komen te zien. Hij verwierf ze bij de uitgeverijen waarvoor hij werkte. Er zijn ook albums die tot stand kwamen door het in elkaar vouwen van vellen tekenpapier. Hoe zo'n boekje in elkaar moest worden gezet, is te zien in enkele schetsboeken, waarvan er talloze zijn nagelaten (afb. 2a). Handvaardigheid zat Vos in het bloed, zoals hij ook bewees met een stel ingenieus vervaardigde vouwbrieven.⁶ In een dagboek dat hij jarenlang bij hield, noteerde hij soms ook het een en ander over het maakproces, het in elkaar knutselen

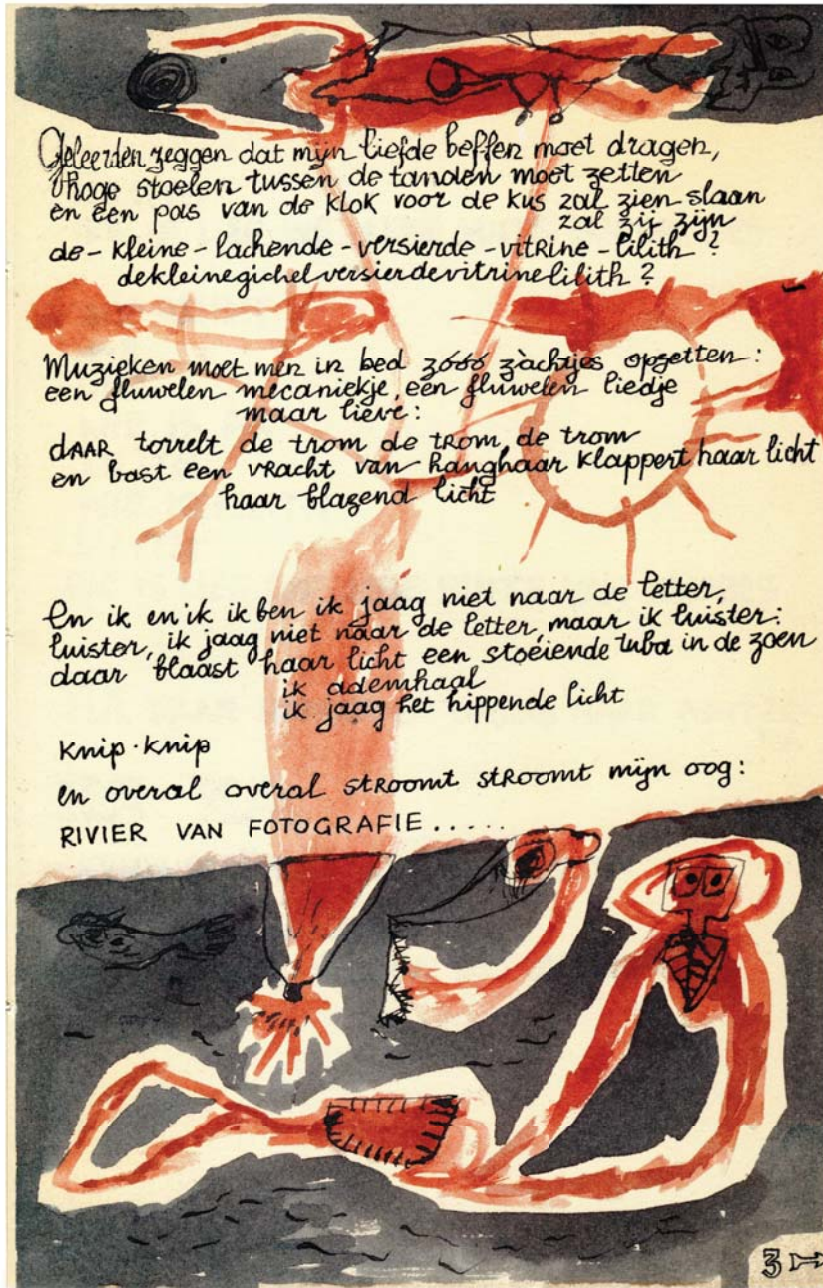
2a

Pagina uit een schetsboek met schetsen voor de lay-out van Drie liedjes en het gedicht 'L'infidèle' van Maurice Maeterlinck, voor Jes van Vonderen, mei 1956.

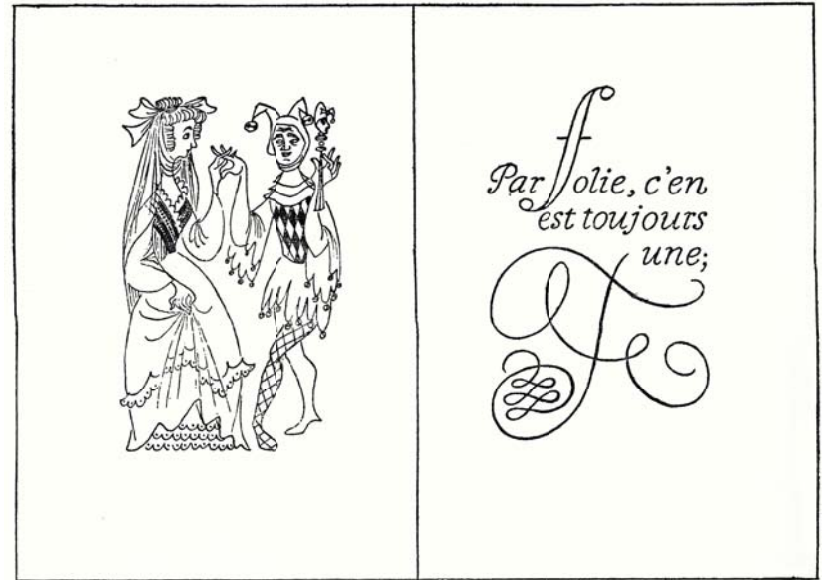

2b

Pagina uit dagboek met opzet van het album *Van je geheugen*, voor Ninon le Grand, 7 december 1984.

3 Lucebert, 'Geleerden zeggen dat mijn liefde beffen moet dragen', uit het gedicht 'Lente-suite voor Lilith', 1949.

4 Alice Horodisch-Garman, twee pagina's uit miniatuurboekje voor haar echtgenoot, 1953. Huis van het Boek, Den Haag

5 Rogier van der Weyden, Aanbieding van het boek aan Philips de Goede, frontispice van Jacques de Guise, Chroniques de Hainaut, ca. 1448. Koninklijke Bibliotheek van België, Brussel

van een cadeau te geven album. Over de inhoud ervan werd grondig nagedacht en in het dagboek werden concepten vastgelegd en een aantal malen een lay-out beschreven (afb. 2b).⁷

Lucebert

Of veel andere kunstenaars hun creativiteit in zulk soort giften hebben gestoken, laat zich moeilijk vaststellen. Van enkele weten we zeker dat ze dat hebben gedaan. Lucebert maakte tussen 1949 en 1951 acht unica, boekjes met gedichten en tekeningen die, net als bij Vos, alle bestemd waren voor één enkele persoon (afb. 3).⁸ Cees Nooteboom fabriceerde ooit een boekje in een oplage van één voor Remco Campert.⁹ En dan was er de aquarelliste en grafica Alice Horodisch-Garman (1905-1984). Zij maakte jaarlijks een miniatuurboekje voor haar echtgenoot, Abraham Horodisch, de geleerde eigenaar van het sinds lang verdwenen antiquariaat Erasmus aan het Spui in Amsterdam (afb. 4). Soms schreef en illustreerde ze zelfs twee of drie boekjes per jaar. De collectie is nagelaten aan Huis van het boek, vooreen Museum Meermanno.¹⁰ Misschien hebben ook andere schrijvers of beeldende kunstenaars in de afgelopen decennia nog wel eens dergelijke papieren eenlingen ontworpen en in elkaar gezet, maar waarschijnlijk nooit zoveel als Alice Horodisch heeft geproduceerd. Of als Peter Vos die de maker is van naar schatting meer dan zestig unica.

Uit het verre verleden, met name uit de Bourgondische vijftiende eeuw, kennen we nog de iconografie van de auteur of kopiïst die, al of niet knielend, een door hem zojuist voltooid geïllumineerd boek aan een vorst of andere hooggeplaatste figuur presenteert (afb. 5).¹¹ Een werk vervaardigd voor één individu, dat is de overeenkomst, en dan meteen ook de enige overeenkomst met de boekproductie van Vos, die bij het overhandigen van zijn giften ook zeker niet op zijn knieën zal hebben gelegen.

Peter Vos was een gecompliceerde persoonlijkheid. Generositeit was daar een facet van, al of niet gegrond op wat door hem ooit gekenschetst werd als afbetaling van schuld aan de wereld. Genereus was hij in elk geval ook met zijn *ad hominem* vervaardigde boekjes. Wat Vos als boekenmaker bij gelegenheid weggaf was een vossiaans unicum, in feite precies dát wat de negentiende-eeuwse Amerikaanse schrijver Ralph Waldo Emerson heeft omschreven als een deel van iemands identiteit: 'The only gift is a portion of thyself', en met 'only' bedoelde Emerson het echte, het enig ware geschenk.¹²

Geste

Nu waren niet alle unica die uit Vos' handen kwamen bedoeld als cadeau. Een klein stel kreeg een andere bestemming. Enkele hield hij voor zichzelf, waaronder een boek met een grote variatie aan zelfportretten (afb. 6). Enkele andere werden niet voor een bepaald iemand vervaardigd maar vonden later alsnog onderdak bij mensen tegenover wie Vos een aardige, zo niet verleidelijke, geste wilde maken.

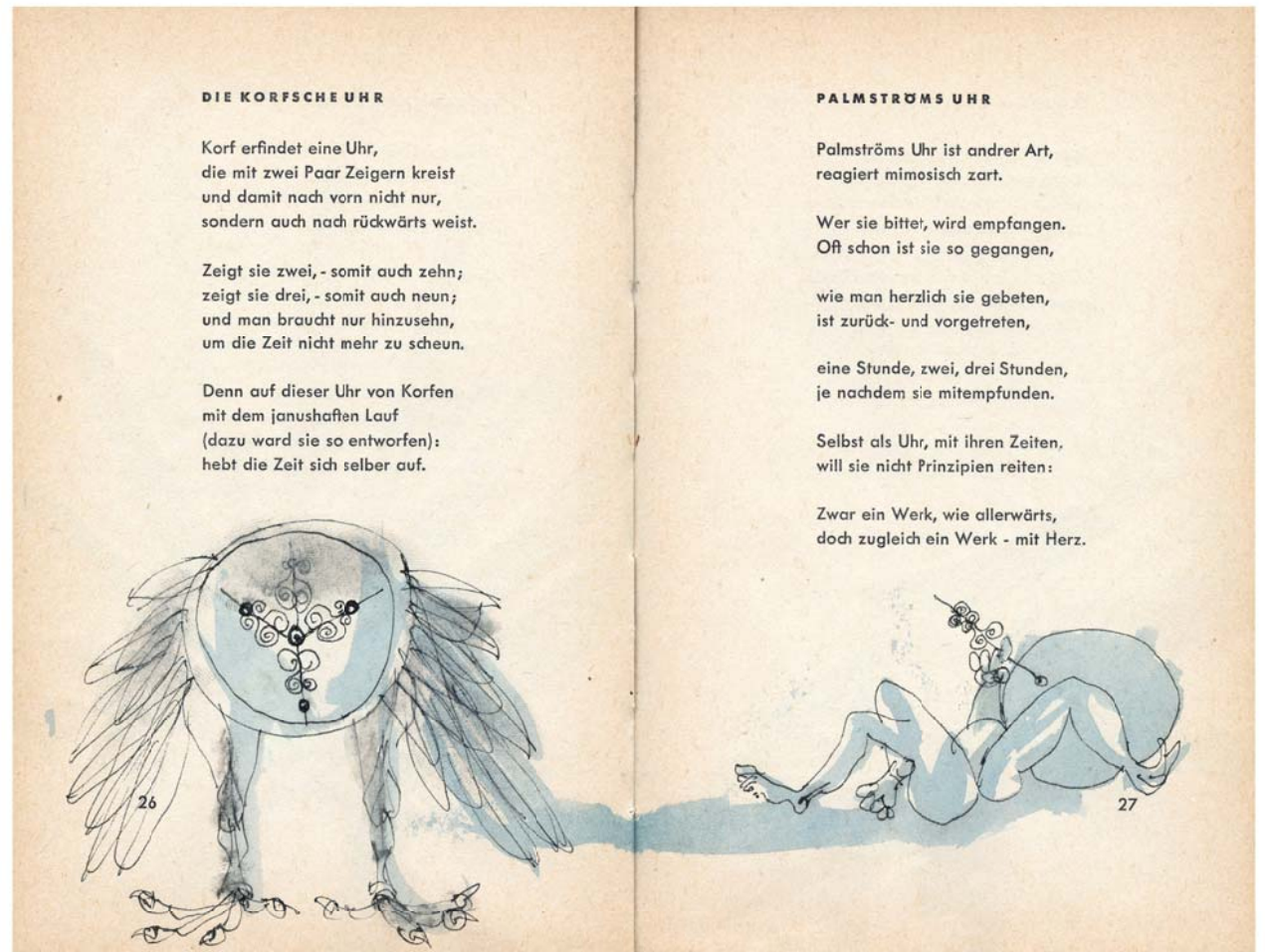
Incidenteel wierp hij zich met pen en penseel op een reeds verschenen publicatie. In 1958 zelfs een aantal malen. Zo stoffeerde hij een dichtbundel van Christian Morgenstern voor twee geliefden (afb. 7), en – als verrassing en uit vriendschap – het debuut van twee tijdgenoten: *Pasmunt*, een boekje met aforismen van Joop Goudsblom, en de poëziebundel *Kunst- en vliegwerk* van Jan Emmens (afb. 8).¹³

Driemaal, in 1956 en 1957, illustreerde hij een bundel niet om cadeau te doen of vooralsnog zelf te houden, maar bij uitzondering in opdracht. Het zouden ook weer unica blijven. Bij twee hiervan ging het om een collectie limericks, geschreven door de organist en componist Hendrik Andriessen (afb. 9). In het ene geval was Andriessen zelf de opdrachtgever, in het andere geval was dat zijn dochter Heleen.¹⁴ Peter – Hendrik sprak over 'onze

6
Zelfportret met jack, potlood, uit *Portretten Peter Vos*, 29 april 1980.

7
Getekende illustraties
in pen en penseel op
dubbele pagina, in
Palmström van Christian
Morgenstern, voor Jes
van Vonderen, 1958.

8
Getekende illustratie in
pen en penseel, in Kunst-
en vliegwerk van en voor
Jan Emmens, 1958.

